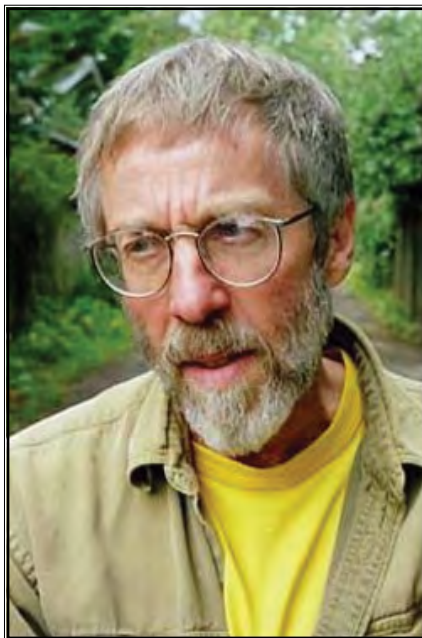

NEOLITSKA REVOLUCIJA

Zorana Vujatović

"[...] zemljoradnja je ubrzo donijela pobjedu; jer nadzor, po svojoj naravi, s vremenom postaje sve snažniji. Kada se jednom javila želja za proizvodnjom, pokazalo se da je proizvodnja sve produktivnija što je nadzor učinkovitiji, odnosno snažniji i prilagođeniji. Zemljoradnja potiče sve snažniju podjelu rada, uspostavlja materijalne temelje društvene hijerarhije i pokreće razaranje okoliša. Svećenici, kraljevi, naporan rad, spolna nejednakost i ratovi, neke su od njezinih prilično izravnih specifičnih posljedica." (Zerzan, 2004:29)

Čitajući ovaj citat, prvo što nam pada na pamet jesu događaji koji su se odvijali u ne tako davnoj prošlosti. Pada nam napamet feudalizam, robovlasnička društva, kolonijalizam. No on se neposredno odnosi na posljedice neolitske revolucije. Postoji strana ovog "najznačajnijeg zaokreta u ljudskoj povijesti" koja nije u tolikoj mjeri izložena kao uvriježeno mišljenje o nevjerojatnom preokretu ljudi iz divljaka ka civiliziranim ljudima. To je cijena koju smo platili i koju još plaćamo kako bismo bili "civilizirani". U ovom radu ću, uz osnovne činjenice o neolitskoj revoluciji, govoriti i o ovom manje poznatom aspektu tog razvoja.

John Zerzan, američki teoretičar anarhoprimitivizma

Općenito znanje većine nas o neolitskoj revoluciji, kao i ono što nas uče tijekom našeg obrazovanja, jest da je to najznačajniji i najveći zaokret koji je prouzročio najbitniji napredak u ljudskoj povijesti. To je bio trenutak kada smo se oprostili od naših predaka koji su živjeli poluživotinjskim načinom života. To je bio trenutak rođenja civilizacije. I naravno, kada to tako sročimo i sami se osjećamo ponosnima na to što su naši davni preci uspjeli ostvariti. Pojam *neolitska revolucija* u znanost je uveo britanski povjesničar Gordon Childe. To je prva revolucija u povijesti čovječanstva koja ima društveno-ekonomski karakter (Dimitrijević, Težak-Grgel, Majnarić-Pandžić, 1998:54). Ali, treba pripomenuti da zadnjih godina pojedini arheolozi počinju odbacivati termin neolitska revolucija, tvrdeći da je u potpunosti nepotreban jer događanja u neolitiku ne predstavljaju revoluciju, te da pojam "neolitski" koristi samo arheolozi koji rade na području Europe i Bliskog istoka (Gamble, 2007:25-30).

Sažeto gledajući, neolitska revolucija u sebi zadržava vrlo bitne promjene u ljudskom načinu života, koje se okvirno počinju događati prije

desetak tisuća godina, a to su novi način obrađivanja keramike i kamena, prelazak na sjedilački način života te pripitomljavanje životinja i bilja (*Povijest 1: Prapovijest i prve civilizacije*, 2007:108-110). Ove četiri osnovne promjene bile su osnova svima ostalima koje su proizašle iz njih i koje su stvorile svijet kakav ga danas znamo.

Razlozi napuštanja lovo-sakupljačkog načina života i prelazak na sedentizam

Zašto su ljudi okrenuli svoj život za 180°? Što ih je natjeralo na tako drastične promjene? Ovo je vrlo bitno pitanje za razumijevanje problematike neolitske revolucije. Arheolozi i antropolozi se već desetljećima bave ovim pitanjem, i naravno, mnoga su se objašnjenja pojavila. Do danas ne možemo sa sigurnošću tvrditi koji je bio okidač. Vjerojatno nikada ni nećemo moći sa sigurnošću tvrditi što se točno dogodilo, no uzimajući u obzir dokaze koji nam se nude, možemo donekle pokušati razumjeti.

Postoji nekoliko teorija o tome što je potaknulo ove promjene u neolitiku. Prije 1960. antropolozi su većinom pretpostavljali da je na prelazak s lovo-sakupljačkog na sjedilački način života utjecalo smanjivanje broja divljači koju su ljudi izlovljavali za hranu, što ih je natjeralo da počnu saditi i postupno uzgajati svoje životinje i žitarice kao sigurniji izvor prehrane. No 60-ih godina prošlog stoljeća dva su poznata antropologa, Richard Lee i James Woodburn, opovrgnuli ovu tezu potvrđujući da su ljudi imali dovoljno hrane, te se od tada pažnja usmjerava na nagli porast stanovništva kao uzrok koji je tadašnje ljude natjerao da promjene svoj način života. Mark Cohen tvrdi da su povećanjem broja ljudi lovci morali prelaziti mnogo veće površine kako bi našli hranu, te je uzgoj vlastite hrane predstavljao bolje rješenje (Robbins, 2002:165). Marcel Mazoyer i Laurence Roudart tvrde da su naselja lovaca sakupljača bila znatno manja od naselja tadašnjih poljoprivrednika, što također ukazuje na povećanje broja stanovništva kao mogući razlog ovih promjena (Mazoyer, Roudart 2006:79-81). U prilog ovoj tvrdnji možemo navesti i činjenicu da današnja plemena lovaca sakupljača broje znatno manji broj članova od plemena zemljoradnika. Jednom kada su naši preci izašli iz špilja i počeli se naseljavati u relativno stalnim selima, javio se problem u lovu. Skupinama koje su stalno migrirale nije bio problem

loviti i sakupljati hranu, no kada se jedna skupina na duže vremena zadržala na istom prostoru ovakav način prehrane postao je problematičan. Dakle, što je bila veća gustoća naseljenosti, teritorij za lov po pojedincu se smanjivao, a vrijeme lova se produljivalo. Krajnji rezultat ovakvog odnosa bila je glad, a ljudi su morali pronaći nekakav alternativni izvor hrane. U sklopu ove teze navode i činjenicu da su oruđe i tehničke vještine potrebne za uzgoj postojale i prije same pojave sjedilačkog načina života, a da su ljudi pristupili poljoprivredi i stočarstvu tek kada nisu imali drugog izbora (Mazoyer, Roudart 2006:79-81). Uz ovu činjenicu možemo spomenuti i nedavne arheološke nalaze u Jordanu. Naime, tamo su pronađeni ostaci žitnica koje su imale ugrađenu ventilaciju, zaštitu od glodavaca te su se u njima mogle spremati velike količine hrane. Što je kod njih posebno zanimljivo jest da za 1 000 godina premašuju početak aktivnog uzgoja hrane, potvrđujući da su ljudi u pojedinim dijelovima svijeta sakupljali hranu i prije nego su ju aktivno sami počeli uzgajati (Kujit, Finlayson, 2009:1).

Prikaz pripitomljenih krava u starom Egiptu

Jared Diamond također navodi pet odlučujućih faktora koji su doveli do usvajanja poljoprivrede, koji se poklapaju s gore već navedenim razlozima, a to su: smanjenje broja divljači, sve duže vrijeme potrebno kako bi se ulovio plijen, razvoj tehnologije¹ potrebne za uzgoj, povećanje broja stanovništva koje je u recipročnom odnosu sa sve većom dostupnošću hrane, te konačno nadmoć društava koja su prihvatila zemljoradnju nad onima koja nisu. Posebnu važnost pridaje povećanju broja stanovništva, opisujući ga kao vječno pitanje o kokoši i jajetu. On tu postavlja problem, tvrdeći da nije jasno što je uzrok, a što posljedica: je li porast stanovništva natjerao ljude da se okrenu uzgoju hrane, ili je uzgoj hrane omogućio porast stanovništva? Inače ovakvi procesi idu u oba smjera, što je vjerojatno i ovdje bio slučaj. Proizvodnja hrane omogućila je porast stanovništva, dok je i samo stanovništvo, zahvaljujući tehnologijama koje su se pojavile u paleolitikumu, već bilo poraslo. Sigurno je da je proizvodnja hrane utjecala na sve brži i brži rast stanovništva čineći ovaj "začarani krug" (Diamond, 1997:108-111).

U zadnjih nekoliko godina pojavila se još jedna zasebna teza koja objašnjava prijelaz na sjedilački

¹ Pod novom tehnologijom smatra se novi način obrade keramike, to jest pečenje keramike od koje su se sada mogle praviti različite posude koje su mogle služiti za kuhanje i spremanje hrane. Nadalje, javlja se nova metoda obrade kamena – glačanje kamena, koja je omogućila stvaranje novog i efikasnog oruđa kao što su sjekire, kose i mlinovi koji su omogućili uzgoj hrane i krčenje plodnog teritorija.

način života i početak poljoprivrede, a to je ona vezana za klimu. Arheološki nalazi pokazuju nagli porast i širenje poljoprivrede i pripitomljavanje životinja u razdoblju od prije 10 000 – 7 000 godina, što je izravno povezano s poboljšanjem klime u ovom periodu. Klimu ovog razdoblja karakterizira pojačana vlaga, stoga Gupta u svom radu tvrdi da je upravo to bio razlog, to jest poticaj da ljudi napuste lovo-sakupljački način života i počnu uzgajati svoju hranu (Gupta, 2004:54-58).

Svaki od ovih razloga čini se moguć i vjerojatan, ali također kao jedini uzročnik koji je djelovao samostalno bilo koji od njih čini se nemoguć. Jedino kombinacija, a možda čak i svi u nekoj mjeri, bili su pokretači promjena koje čine neolitsku revoluciju.

U svakom slučaju, moramo shvatiti da su se ove promjene odvijale postupno i nejednako u različitim dijelovima svijeta, a negdje se čak nisu ni dogodile, da se u samom početku ne može još govoriti o pravoj poljoprivredi i uzgoju životinja, već o prototipovima

te da "poljoprivreda niti je otkrivena, niti izmišljena" - ona se razvila postupno, a nastavila se širiti kolonizacijom novih teritorija i ljudi od strane novonastalih poljoprivrednika i daljnjim razvojem u ostalom dijelovima svijeta (Mazoyer, Roudart, 2006:98).

Posljedice sjedilačkog načina života

Kako su ljudi počeli uzgajati hranu, posebno biljke, metode uzgoja su se mijenjale. I u ovom slučaju, sada već značajno povećan, broj stanovnika je imao glavnu ulogu. Ljudi su tražili što produktivniji način uzgoja, a takvom se pokazala metoda navodnjavanja. Iako je ova metoda zahtijevala puno više resursa i utrošene ljudske energije, ona je davala najviše hrane. No ovolika količina proizvodnje imala je, i još ima, svoju cijenu. Ovakav način obrade zemlje zahtijevao je sve kompliciraniju društvenu strukturu, s centraliziranom birokracijom koja je upravlja izgradnjom, održavanjem i upravljanjem kanala za navodnjavanje. Nadalje, navodnjavanje može biti ekološki vrlo štetno uzrokujući povećanu koncentraciju soli u zemlji, a navodnjena područja predstavljaju raj za korove koji se počinju sve više širiti (Robbins, 2002:166).

Bolesti su bile prisutne u ljudskom životu i za vrijeme lovo-sakupljačkog načina života. No takva mala društva bila su u mnogome drugačije pogođena raznim bolestima nego velika, gusto naseljena društva kakva danas poznajemo. Tadašnji ljudi bili su pogađani raznim patogenim bolestima slučajno, jer čovjek nije bio glavni organizam domaćin takvih infekcija. U kontaktu sa životinjama ljudi su

najvjerojatnije oboljevali od bjesnoće, salmonele, antraksa i tetanusa, no takva su se oboljenja događala vrlo rijetko i, iako su bila smrtonosna, nisu bila zarazna. No upravo prelazak na sjedilački način života označava potpuno novi odnos između kulture i bolesti. Prednosti sjedilačkog načina života bile su te da su ljudi dolazili u kontakt s manje patogenima te su tako razvili imunitet prema onima prisutnima, briga za bolesnike postala je lakša. No postoje i negativne strane. Ljudi koji su se za stalno naselili na jednom području počeli su trgovati s drugima te su se tako stvorile rute prenošenja raznih bolesti, prijenosnici bolesti kao nametnici i glodavci počeli su se nastanjivati u kolibama, ljudski otpad vrlo je često zagađivao vodu stvarajući tako dobru podlogu za širenje infekcija (Robbins, 2002:230-231). Zbog otpadnih voda na navodnjenim područjima dolazi do pojave raznih parazita i insekata koji prenose bolesti pa se tako bolesti kao što su kolera, tifus i malarija povezuju izravno s promjenama u načinu

života ljudi (Robbins, 2002:166). Korištenje novog načina proizvodnje keramike omogućile su kuhanje hrane, kojim se uništavao broj bakterija, no kako se hrana spremala i čuvala u takvim posudama, javio se cijeli niz novih bakterija i gljivica od kojih su ljudi oboljevali. Kako su ljudi počeli živjeti zajedno s pripitomljenim životinjama postali su izloženiji novim infekcijama, a životinjski nametnici, kao što je trakavica, prešli su na ljude. Postoje dokazi da su se bolesti dišnog sustava kod ljudi pojavile tek nakon pripitomljavanja životinja, a bolesti koje danas znamo kao što su ospice, boginje, influenza i difterija, najvjerojatnije potječu od domaćih životinja (Robbins, 2002:231).

Javljuju se nove vjerske i religijske tendencije. Mogu se istaknuti neke karakteristike zajedničke religijama koje su se razvile u neolitiku. To su kultovi plodnosti uz prisutnost dvojnog načela, muškog i ženskog. Početkom razdoblja kada je poljoprivreda bila prvenstveno ženski posao, žensko je načelo

Mudrost neciviliziranih u civiliziranom dobu

U današnjem civiliziranom svijetu, u netaknutim djelićima planeta, uspjeli su opstati ljudi koji njeguju način života naši davnih predaka. To su pripadnici afričkih plemena Bušmana i Pigmeja, australski Aboridžini, stanovnici Adamanskog otočja, te nekoliko južnoameričkih plemena. Ova plemena izazivaju fascinaciju, kako kod antropologa koji ih sustavno istražuju, tako i kod laika.

Za ove ljude se čini kao da posjeduju neko drevno znanje nama davno izgubljeno. Oni vode tajni razgovor s prirodom, nama zaboravljen. Oni tako žive životom u kojem su zemljište, skrovište i hrana slobodni, gdje nema vođa, šefova, politike, organiziranog kriminala, poreza ili zakona. To je društvo u kojem se sve dijeli, u kojem nema bogatih i siromašnih i u kojem sreća ne znači nakupljanje materijalnih bogatstava.

Bušmani vrlo malo vremena provode radeći, a puno vremena troše na odmor i zabavu. Pleme Mbuti vjeruje da, ako sadašnjost bude pravilno ispunjena, prošlost i budućnost će se pobrinuti same za sebe. Oni nemaju želju utjecati na vrijeme, kao što ne žele utjecati na prirodu. Stanovnicima Andamanskog otočja simbolično predstavljanje potpuno je nepoznato. Među njima nema agresivnosti,

nasilja i bolesti; rane im zacjeljuju iznenađujuće brzo, a vid i sluh osobito su im izoštrani. Imuni su na malariju, nemaju porođajne strije ni bore, a zubi su im nevjerojatno snažni. Nemaju degenerativna oboljenja ni mentalne retardacije te imaju lak i bezbolan porođaj.

Pigmejci i Europljanin

Članovi južnoameričkog plemena vide Veneru u sred bijela dana, Bušmani golim okom vide četiri Jupiterova mjeseca. Najcjenjenija im je karakterna osobina darežljivost, a najprezrenije i najomraženije su škrtost i sebičnost. Zaziru od hijerarhijskog raslojavanja, a sam spomen autoriteta kod njih izaziva ismijavanje i srdžbu. Oni su potpuno slobodni, žive prema svom nahođenju i ne podliježu moralnoj osudi. Žene su jednake muškarcima, imaju pravo glasa, vlada spolna jednakost, a prisutan je jedan zadivljujući fenomen – sposobnost žena da spriječe trudnoću bez ikakvih sredstava protiv začeca. One nisu otuđene od osjeta i procesa u vlastitom tijelu; ovaj proces vjerojatno nije nimalo stran ljudima čija tijela nisu strani objekti na koja treba utjecati.

“Najprimitivniji narodi svijeta malo toga posjeduju, ali nisu siromašni. Siromaštvo nije samo malen broj dobara ili tek odnos između sredstava i ciljeva, ono je iznad svega, odnos među ljudima. Siromaštvo je društveni status. Kao takvo, ono je izum civilizacije.” (Zerzan, 2004:41)

bilo dominantno, o čemu svjedoče i mnogi prikazi boginja plodnosti, preteča velikih boginja majki. Kada su promjene u toj vrsti posla pretvorile poljoprivredu u mušku aktivnost, muško je načelo postalo sve važnije. Valja istaknuti i sve veću važnost religije i religijskih navika u svakodnevnom životu te njezin doprinos u naglašavanju socijalnih razlika. Iz takvih konkretnih razlika izrasta sve snažniji svećenički stalež (*Povijest 1: Prapovijest i prve civilizacije*, 2007:110).

I konačno, prelazak na obrađivanje zemlje uzrokuje podjelu rada, prvenstveno između muškaraca i žena, rezultirajući sve većom količinom rada koji su žene morale obavljati (Robbins, 2002:166). Poznata je činjenica da upravo u lovo-sakupljačkim plemenima ne postoji ovakva podjela, koja je svojstvena samo zemljoradničkim

društvima i da među njima vlada jednakost muškaraca i žena, te da žene rade jednako kao i muškarci, ako ne i manje (Zerzan, 2004:37). U selima je sve prisutnije razdvajanje aktivnosti. Dolazi do specijalizacije pojedinih aktivnosti, zbog čega se pojedine kategorije razdvajaju, a društvo se raslojava i postaje sve složenije. Pojam vlasništva kod poljoprivrednika poprima odlučujuću važnost jer oni posjeduju polja, životinje, kuću i oruđe. Istodobno s pojmom vlasništva javljaju se i oprečne pojave kao krađe pljačke i ratovi (*Povijest 1: Prapovijest i prve civilizacije*, 2007:110).

Život prije neolitske revolucija

Usprkos uvriježenom mišljenju da smo neolitskom revolucijom poboljšali kvalitetu života, arheološki nam nalazi kažu da su ljudi ipak prije živjeli bolje. Kako to suvremeni čovjek uopće može pojmiti? Da je nekom neopranoj čovjeku u mraku špilje bilo bolje nego nama u toplim stanovima s punim hladnjakom? Čini se da ipak je. Bez obzira koliko se nama čini da je uzgajanje hrane puno jednostavnije i isplativije, to nije je tako. U samom početku, lovci sakupljači morali su raditi samo nekoliko sati dnevno kako bi si priskrbili hranu, dok je ostatak vremena protjecao u dokolici, komunikaciji i zabavi, za razliku od poljoprivrednika, koji su morali raditi po cijele dane. Društvo je bilo obilježeno jednakošću spolova, prirodom, mudrošću i zdravljem, nije bilo vlasništva, vođa, kraljeva, novca. Lovci sakupljači bili su tjelesno nadmoćniji od poljoprivrednika i duže su živjeli, dok je sjedilački način života donio sa sobom razne bolesti, probavne probleme, propadanje zubi i kraći životni vijek. Čini se kao da je upravo inteligencija, a ne njen nedostatak, bio razlog zašto je "napredak" u ljudskoj povijesti sve do neolitika išao vrlo sporim

tempom. Usklađivanje, ponavljanje i ustaljenost – ključne sastavnice civilizacije zaslužne za njezin uspjeh – zamijenile su spontanost, očaranost i očitovanja predzemljoradničkog ljudskog stanja koje se dugo održalo (Zerzan, 2004:20-30).

Neolitizacija² hrvatskog prostora

Neolitik, kako je već rečeno, nije posvuda započeo

Neolitski žrvanj za žitarice

u istom vremenskom periodu, a kada je već bio tu, nije imao jednake gospodarske, društvene i kulturne domete. Tako je bilo i na prostoru jugoistočne Europe i u istočnom sredozemnom prostoru. Promjene koje se mogu opisati kao noviteti nastupaju prije što bliže idemo k jugoistoku prema Grčkoj i Maloj Aziji, dakle bliže k žarištima koja su bila pokretači kulturnih tokova u području srednjoeuropskog Podunavlja. Vremenski razmak između početka neolitika u Đerdapu i sjevernoj Hrvatskoj iznosi oko tisuću godina, što je najjasniji primjer kako zaostaju regije udaljene od primarnih kulturnih ishodišta. Okvirno se smatra da je razdoblje neolitika na području Hrvatske započelo prije 6 500 tisuća godina. U neolitiku pojam kulture počinje dobivati svoj pravi smisao. On označava prisutnost jedne plemenske organizacije, odnosno etničke skupine na određenom prostoru kojem se mogu odrediti granice rasprostiranja. Takva populacija imala je jedinstvenu materijalnu i duhovnu kulturu, jednako društveno uređenje i vrlo vjerojatno zajednički jezik (Dimitrijević, Težak-Grgel, Majnarić-Pandžić, 1998:60).

Južni dijelovi Panonske nizine, naročito njezina rubna područja - dolina rijeke Save i donjeg toka Dunava, bili su posebno pogodna područja za osnivanje i razvoj velikih središta najstarijih zemljoradničkih kultura u ovom dijelu Europe. Iznimno povoljni uvjeti za zemljoradnju omogućili su nagli razvoj neolitičkih kultura i brz prekid sa starijim mezolitičkim oblicima života i mišljenja (Minichreiter, 2002:1).

Prvi izraziti predstavnik klasičnog, to jest poljodjelskog i keramičkog neolitika na tlu većeg dijela današnje kontinentalne Hrvatske jest starčevačka kultura, nazvana po selu Starčevo kod Pančeva u Vojvodini. Nositelji starčevačke kulture svoja su naselja smještali na povišenim riječnim obalama, na sunčanim padinama blagih brežuljaka ili prirodnim uzvišenjima u blizini kakvog

² Proces postupnog prijelaza s lovo-sakupljačkog privređivanja na stupanj proizvodnje hrane. Taj proces povlači još i niz drugih promjena, od sjedilačkog načina života, trajnih naselja, izrade tehnologije obrade i izradbe oruđa i oružja, do proizvodnje keramičkih predmeta te drugačijih duhovnih potreba.

potoka, rječice ili močvare. Takva naselja nisu bila usamljena i udaljena jedno od drugoga, nego su obično bila grupirana u nizu duž važnih prapovijesnih komunikacijskih putova. O samom izgledu tih sela nemamo još potpunu sliku, no na temelju obavljenih iskapanja pokazalo se da je unutar sela postojalo određeno grupiranje stambenih objekata sa slobodnim međuprostorom, stoga se može zaključiti da su se pripadnici istog roda ili porodice držali na okupu. Sve su nastambe isključivo jamske i duboko ukopane u zemlju (Dimitrijević, Težak-Grgel, Majnarić-Pandžić, 1998:63).

Najuvjerljiviju sliku jednog starčevačkog naselja i objekata u njemu pruža ono pronađeno u Zadubravlju kod Slavenskog Broda. U istočnom dijelu naselja nalazila su se na kolcima uzdignuta spremišta hrane, a ispred njih veliko zajedničko ognjište. U sredini naselja bile su smještene tri zemunice, svaka sa svojim ograđenim dvorištem. U jednom od njih otkriveni su tragovi okomitog tkalačkog stana. U manjoj zemunici nalazila se dvojna peć za pečenje keramike te dvije kalotaste peći za pečenje kruha. Među spomenuta dva dvorišta utisnuo se još jedan ograđeni prostor kružnog oblika nepoznate namjene. Mogao je to biti neki posvećeni prostor za okupljanje stanovništva ili je mogao biti tor za stoku. Vodom su se stanovnici ovog naselja opskrbljivali iz bunara smještenog uz ogradu tog nedefiniranog prostora. Stambeni dio naselja zatvarali su s istočne i zapadne strane ukopani radionički prostori. U jednom se izrađivalo kameno oruđe i oružje, a u drugom glineno posuđe. Unatoč pronađenim ostacima kamenog oruđa i glačanih kamenih izrađevina na nalazištu Zadubravlje, što nam govori da je takva produkcija postojala unutar okvira stačevačke kulture, očito je da je postojala u ograničenim razmjerima i da nije imala većeg utjecaja na gospodarstvo spomenute populacije (Težak-Gregl, Burić, 2002:16-17). Iz svega proizlazi da su ta najstarija naselja u pravom smislu riječi imala već i određenu koncepciju i standardizirane objekte (Dimitrijević, Težak-Grgel, Majnarić-Pandžić, 1998:65).

Kao što vidimo, način života u ranoneolitičkim selima drastično se razlikovao od života lova-sakupljačkih zajednica koje su im prethodile. Potpuno nov način života te njegove tekovine koje do ovog razdoblja nisu postojale, razdoblje neolitika definiraju kao prekretnicom ljudske povijesti. Ovako opsežne, korjenite i dalekosežne promjene, koje su duboko potresle sve i jedan aspekt života ljudi, klasičan su primjer revolucije. Bez obzira na to jesu li njezine posljedice pozitivne ili negativne, utjecaj i značajnost neolitske revolucije neupitni su.

Neolithic Revolution by Zorana Vujatović

The Neolithic Revolution brought very important changes to the human way of life, which started to happen around 8,000 BC. These changes were: new method of shaping pottery and stone, transition to agriculture and settlement, and plant and animal domestication. These four basic changes were the starting point for all other changes that occurred later and shaped the world as we know it. The way of life in the early Neolithic villages was very different from the way of life in the hunting and gathering communities that preceded it. Completely new way of life and its attainments that did not even exist until Neolithic, define it as a watershed in the human history. Changes that are so vast, radical and far reaching are a prime example of revolution. It does not matter whether the consequences of the Neolithic Revolution are positive or negative, because its influence and importance are unquestionable.

Sumerski srp od pečene gline

LITERATURA

1. Diamond, Jared, 1997. *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, W. W. Norton, New York
2. Dimitrijević, Stojan; Težak-Gregel, Tihomila; Majnarić-Pandžić, Nives, 1998. *Prapovijest*, Naprijed, Zagreb
3. Gamble, Clive, 2007. *Origins and Revolutions: Human Identity in Earliest Prehistory*, Cambridge University Press, New York
4. Gupta, Anil K., 2004. *Origin of agriculture and domestication of plants and animals linked to early Holocene climate amelioration*, Current Science, Vol. 87, No. 1, New Delhi, 54-59
5. Kuijt, Ian; Finlayson, Bill, 2009. *Evidence for food storage and predomestication granaries 11,000 years ago in the Jordan Valley*, PNAS Early Edition (published ahead of print) Vol. 106, No. 27, 10843-10874
6. Mazoyer, Marcel; Roudart, Laurence, 2006. *A History of World Agriculture: From Neolithic Age to the Current Crisis*, EARTHSCAN, London
7. Minichreiter, Kornelija, 2002. *Žrtvenici i idoli starčevačkog naselja na Galovu u Slavenskom Brodu*, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 19/2002, Zagreb, 11-30
8. *Povijest: Prapovijest i prve civilizacije*, 2007. sv. 1., Europapress holding d. o. o., Zagreb
9. Robbins, Richard R., 2002. *Global Problems and the Culture of Capitalism*, Allyn & Bacon, Boston
10. Težak-Grgel, Tihomila; Burić, 2002. *Polished Stone Implements of the Neolithic Starčevo Culture in Northern Croatia*, Opvscvla archaeological 26, Zagreb, 13-17
11. Zerzan, Jonh, 2004. *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb